

Suomen Kansan
Vanhoja Runoja,
yynnä myös
Nykyisempiä Lauluja.

Ensimmäinen Osa.

Koonnut ja pránttiin antanut

Z. T O P E L I U S.

Läänin Lääkäri ja Kitari.

Turußsa, 1822.
Prántáttý J. C. Frenckellin ja Pojan tyköná.

Esipuhe.

Ne ainoat meille jääneet muisto-merkit meidän Esi-vanhempaimme olost, mielen laadusta, töistä ja tavoista, ovat heidän veisunsa taikka Runonsa. Nämät erinomaiset virret vaelsivat jo satoja vuosia polvesta polveen ilman kirjoitus-keinoita, paljaan muiston avulla aina meidän aikoihimme asti. Suureksi Suomen kansan vahingoksi on enin osa näitä Runoja jo kadonnut, ja sama surma on peljättävä myöskin niiden kanssa, jotka vielä löytyvät. Monessa pitäjässä tuskin enää tietään mitä Runo ja Kantele on, ja aivan harvat ovat ne paikat, joissa vanhuuden hyvät tavat seurataan, joissa päivä-työn päättyessä, taikka muissa huvitus-seuroissa nuori kansa kokoupi kuulemaan Eukon neuvoja ja partasuun Urohon lausehia. — Näinä päivinä kuin Suomen kansa Oppineilta kaikella tavalla valistetaan kokekamme myös säilyttää Esi-vanhempaimme kaunihija Runoja vältämättömästä ajan turmiosta. Me opimme niistä tuntemaan kansan, joka, ehkä tiedolta pimeämpi, oli urhollinen, rohkea, rehellinen ja erinomaisella huolella ehtivä luonnollisten asiain syytä ja perustuksia.. Kaikki mitä Ne Vanhat eivät voineet tavallisella laadulla selittää, kahtoivat He imeheksi; tästä sikisi ne monet Synnyt, Sanat ja Loihtimiset, tästä ne monet pienet Juma-

lat ja heidän imehtyönsä, jotka vanhoissa Runoissa alti tavataan ja josta myös tämä kokous olkoon osotus. Olkoon tämä myös kehoitus muille Maanmiehille, joilla vielä Runoja löytyy, niitä julistamaan. Usiammat näistä Runoista ovat kootut Pohjanmaalla Oulun ja Kajaanin tienoilla ja yksi osa Olonetzin ja Arkangelin läänissä, jota myös puheen parresta taitaan havaita. Joku ainoa on jo ennen prantätty ehkä vanhoissa ja nyt melkein kadonneissa kirjoissa. — Toinen tämän kirjan osa on pian valmis julkenemaan ja tulee ulos annetuksi, jos, niin kuin toivoisin, tämä ensimmäinen olis rakkahille Maanmiehille kelpaava ja mieluhinen.

Uudesta Karlebyystä Tammikuussa 1822.

Sisälläpito:

Wanhoja runoja [1040]

Laulajan alku-virsi [29].....	1
----- loppu-virsi [24].....	1
Oluen teko [415].....	X
Väinämöisen kosoiminen [73].....	X
Väinämöinen ja Joukamoinen [85]	X
Maailman alku munasta [46].....	X
Väinämöinen tekee venettä [99].....	X
Kanteleen synty [112].....	X
Kärmehen synty [48].....	X
Jauho-runo [22].....	X
Kalevan poika [87].....	X

Nykyisempiä lauluja [xxx]

Armolliselle keisarille [xx].....	ei mukana
Riemu-laulut [xx].....	ei mukana
Susi ja Lamma. Satu [xx].....	ei mukana
Sammakko ja härkä. Satu [xx].....	ei mukana
Laulu Papin rouille [xx]	ei mukana
Morsian tansi [xx]	ei mukana

Laulajan alku-virsi

[Pohjanmaalta ehkä Kemin tienoilta 1803-04]

Veli kulta, veito kaunis,
Suullinen sanolliseni,
Kielellinen kumppanini!
Joko laululle lähemme,
5 Virtten töille työntelemme,
Panemma käen kätehen,
Lihan toiseen lihaan,
Sormet soittajan mukahan,
Lähteännä laulamahan,
10 Saahanna sanelemahan,
Näitä saatuja sanoja,
Joita ennen Eukko neuvo,
Oma vanhempi opetti,
Kehravartta kiertessähän,
15 Väätessähän värttänätä,

Paimenessa käyessähän, .
Mustan Muurikin jälissä.
Vaan — ei ole Eukon neuvomista.
Oman vanhemman opista —
20 Itep' on saamani sanani,
Ite tieltä tempomani.
Ulkoa runoja kuulin,
Läpi seinän lausehia,
Läpi sammalten sanoja
25 Läpi tuohten tuomioita.
Nuinni ennen Lappi laulo,
Vihki vanha vierätteli,
Poron poikima-sioilla,
Lapin lapsi-tantenlla:

[alk. Vihti=haltioaolento]

Loppu-virsi

[Pohjanmaalta ehkä Kemin tienoilta 1803-04]

Empä sinne laajon laula,
Ehk' en tarkon taiakkahan;
Olisi muitain sanoja,
Toisihia lausehia,
5 Tässä on kuusi kuulemassa,
Seittemän tähyämässä,
Laki on täynnä laulajita,
Peräseinä tietäjitä,
Joka loukko loihtioita,
10 Karsina kaehtioita,
Herennemmä, heittänemmä,
Luonnemmä, lopettanemmä

Paremmille laulajille,
Taitavammille runoille.
15 Käärin' virteni kerälle,
Sovittelen sommelolle,
Panen aitan parven päähän,
Luisten lukkujen sisälle,
Jost' ei pääse päivinähän,
20 Selviä sinä ikänä,
Ilman luien lonsumata,
Leukaen leviämätä,
Hammasten hajoamata,
Kielen keikkelehtämätä.

Oluen teko

[Jyrki Kettunen Vuokkiniemen Tsenasta
laulanut Topeliukselle 23.1.1822 Kudnäsissa
lähellä Uuttakaarlepyytä]

Osmotar Oluen Seppä,
Kapo kaljojen tekiä. [kapo tai kaveh]
Kuu kiviä kuumettihin,
Kesä vettä keitettihin,
5 Salo puita poltettihin,
Salo puita, saari maita,
Pienetkö soan tuleksi,
Suuret paimenen paloksi.
Pantihin olutta talvi:
10 Sai oluen panneheksi;
Vaan ei saanut hapanneeksi.
Osmotar Oluen Seppä
Otti puikon laattialta,
Uikku sillan liitoksella
15 Laaho keski laattialla,
Hiero kahta kämmentänsä,
Hykersi molompiansa
Molompihin reisihinsä,
Hiero valkian oravan;
20 Noin se neuvo poikoansa
Oravaistansa opetti:
"Oravainen lintuiseni,
Orpolapseni omani!
Juokse tuonne kunne käsken,
25 Joki poikki, toinen pitkin,
Kolmas on vähän vitahan.
Nouse puuhun pienosehen
Taiten tarha-latvasehen,
Joss' ei kokko kopraseisi,
30 Eikä iskis ilman lintu,
Käpy pure käyessäsi,
Kanna kaksi kynnessäsi,
Ne kannan Kavon katellen,
Tuoppa olalle Osmottaren".
35 Osmotar oluehensa
Kapo pisti kaljahansa;
Vaan ei ota olu hapata,
Eikä nouse nuorten juoma,

Ylene kavesten kalja,
40 Nassakassa tammisessa,
Tapin vaskisen takana.
Osmotar Oluen Seppä
Otti puikon laattialta,
Liikku sillan liitoksella,
45 I,aaho keski laattialla,
Hiero kahta, kämmentänsä,
Hykersi molompiansa
Molompihin reisihinsä;
Hiero nää-än kulta-rinnan.
50 Niin se neuvo näätänsä,
Orpolastansa opetti:
"Näätäsen! lintuiseni!
Mene tuonne kunne käsken,
Mäki poikki, toinen pitkin,
55 Kolmas on vähän vitahan,
Pohjon peltojen perille,
Kontion kivi-kololle,
Metsän karhun kartanolle,
Jossa tammattappelevat,
60 Orihit tasan panoovi.
Koprin kuonoa kokoa,
Käsin vaahtea valuta,
Ne kannan Kavon kätehen,
Tuo olalle Osmottaren,
65 Näätäsen! lintuiseni"! —
Pian juoksi, matkat joutu,
Väleä välit samosi,
Mäen poikki, toisen pitkin,
Kolmannen vähän vitahan,
70 Koprin kuonoa kokosi,
Käsin vaahtea valutti;
Ne kanto Kavon kätehen,
Toi olalle Osmattaren:
Osmotar pani oluehensa
75 Kapo pisti kaljahansa.
Siit' otti olut hapata,
Siitä nousi nuorten juoma,
Yleni kavetten kalja,
Nassakassa tammisessa,
80 Tapin vaskisen takana.

- Niin sano olut punanen:
"Kuin et laita laulajata,
Potkin poikki vanteheni,
Ulos pohjani porotan".
- 85 "Lohi on tuotu laulajaksi
Muu kala murehtiaksi".
"Ei oo lohessa laulajata
Kalassa karehtiata,
Laulettu lohi itekkin».
- 90 Rikkohon reki runolta,
Jalas taittu laulajalta,
Kivisellä kirkko-tiellä,
Potisella portahalla,
Ahin äijän kääntymessä
- 95 Veitikan veräjän suussa.
Itse kaunis Kauko Mieli
Läksi Tuonelta oroa,
Manalalta vääntiötä.
Niin hän huutaa hujahutti
- 100 Tuossa Tuonelan joessa,
Manalan ala-majassa:
"Tuo venettä Tuonen Tyttö
Lapsi kalman karpasoa"!
Tuonen Tyttö se toruupi
- 105 Lapsi kalman kalkuttaa?!:
"Venet täältä tuotanehen
Kuin syy sanottanehen;
Mikä sun Manailen tuotti
Ilman tauin tappamata,
- 110 Muun surman murentamata"?
"Rauta mun Manailen tuotti".
Tuonen Tyttö se toruupi
Lapsi kalman kalkuttaa?!:
"Jo tunnen valehtelian
- 115 Ymmärtelen kielastajan;
Jos rauta Manailen toisi
Veri vaattehes valuisi
Hurmehin hurahteleisi.
Mikä sun Manailen tuotti,
- 120 Ilman tauin tappamata,
Muun surinan murentamata"?
"Tuli mun Manailen tuotti".
Tuonen Tyttö se toruupi,
Lapsi kalman kalkuttaapi:
- 125 "Kuin tuli Manailen toisi,
Tuli vaattehes valuisi,
Valkia valahteleisi;
Tuosta tunnen valehtehan,
Ymmärtelen Kielastajan;
- 130 Mikä sun Manailen saatto»?
"Läksin Tuonelta oroa
Manalalta vääntiötä".
Tuonen Tyttö se toruupi
Lapsi kalman kalkuttaapi:
- 135 "Mikä sie lienet miehiänsä,
Ja kuka urohiansa,
Kuin ei sua koirat kuullu,
Eikä haukkujat havannu,
Tulit nurkasta tupahan,
- 140 Sait sisälle sai vainoista".
"Empä tänne tullutkana
Tavoittani, tiottani,
Manittani, muistittani,
Tuntemattomain tulille,
- 145 Taiottomain tanterille,
Eikä mua koirat kuullu
Eikä haukkujat havannu".
Tuonen Tyttö se toruupi
Lapsi kalman kalkuttaapi:
- 150 "Ompa meillä poika koissa
Rauta-langan kehriätä
Vaski-verkko j en kutoja
Tuohon Tuonelan jokehen,
Manalan alus-majahan".
- 155 Vieras varsin vastojaapi:
"Kyllä mä siihen mutkan muistan,
Mutkan muistan, keinon keksin,
Matona matelen verkot,
Kuljen kyinä, kärmehinä,
- 160 Tuossa Tuonelan joessa»,
Meni Päivilän pitohin
Hyvän joukon juommkihin.
Osmotar Oluen Seppä,
Kapo kaljojen tekia,
- 165 Nuin se neuvo näätänsä
Orpolastansa opetti:
"Kutsu kurjat, kutsu köyhät,
Sokiat venehin soua,
Rammats ratsahin ajele,
- 170 Älä kutsu Kauko-mieltä,
Se on kaunis Kauko-mieli".
"Mistäs tunnen Kauko-mielen"?
"Kauko-niemen kainalossa,
Veitikka on nenässä niemen,
- 175 Kauko-mielen silmä karsas
Veitikan nenä nykärä".
Hän oli pellon kyntämässä,
Kuuli kutsut kulkevaksi,
Ratsut jouten juoksevaksi.
- 180 Nousi maasta ratsahille,
Kohta lähtein kotia
Luokse entisen emonsa
Tykö valto-vanhempansa.
Sano sinne saatuonsa,
- 185 Sano ensinnä, emollen:
"Oi Emoni, vaimo vanha!
Tuo minulle sota-sopani
Varsin vaino-vaatteheni,
Lähen Päivitän pitohin
- 190 Hyvän joukon juominkihin".
Emo kielti, vaimo käski,
Epäsi kavehta kaksi
Kielti kolme Luonnotarta.
"Ellos lähe poikuoni,
- 195 Monet on kummat matkoillasi,
Monet tielläsi imenet".
"Mikä on kumma ensimmäinen"?
"Se on kumma ensimmäinen,
lauletaan sinua siellä
- 200 Omahasi miekkahasi,
Terähän tekemähäsi".
Otti miekkansa omansa,
Perin peltohon sysäsi,
Ite kääntyvi käessä
- 205 Niin kuin kuiva haavan lehti
-Elikkä kesi oravan.
"Ei ole siinä miehen surma
Eikä kuolema urohon;
Oi Emoni, vaimo vanha!
- 210 Tuo minulle soti-sopani,
Varsin vaino-vaatteheni,
Menen Päivilän pitohin
Hyvän joukon juominkihin".
Emo kielti, vaimo käski,
- 215 Epäsi kavehta kaksi,
Kielti kolme luonnotarta.
"Mikä on kumma, toinen kumma"?
"Suur' on kääry käärmehiä,
Ylös kielin kietsahuvat,
- 220 Pään varalla Kauko-mielen".
"Vasta kynnin kyisen pellon,
Vakuolin maan matoset,
Käärmehiä käännnyttelin,
Kyyin syötin, maon valjastin,
- 225 Karhun rautohin rakensin,
Satuloihin saan matoa,
Kytkin kyytä kymmen kunnan;
Ei ole siinä miehen surma,
Eikä kuolema urohon.
- 230 Tuo minulle soti-sopani.
Kanna vaino-vaatteheni"!
Emo kielti, vaimo käski,
Epäsi kavehta kaksi,
Kielti kolme Luonnotarta:
- 235 "Monet on kummat matkoillasi,
Monet tielläsi imehet".
"Mikä on kumma kolmas kumma"?
"Se on kumma kolmas kumma:

- Tuloo joki tulinen,
 240 Joessa tulinen koski,
 Koskessa on tulinen luoto,
 Luoossa tulinen koivu,
 Koivussa tulinen kokko,
 Yöt se hammasta hivoovi
 245 Kynsiänsä kitkuttaavi
 Pään varalla Kauko-mielen".
 Siitä kaunis Kauko-mieli
 Sanan virkko, noin vakasi:
 »Kyllä mä siihen keinon keksin,
 250 Keinon keksin. mutkan muistan;
 Laulan leppäsen venehen,
 Laulan leppäsen urohon
 Veneheseen leppäsehen
 Sivutseni kulkemahan,
 255 Roitsi vaeltamahan,
 Sillä sen rovin vaellan;
 Oi Emoni, vaimo vanha,
 Tuo minulle soti-sopani,
 Varsin vaino-vaatteheni!
 260 Lähen Päivilän pitohin
 Hyvän joukon luominkihm".
 "Ellos lahko poikuoni
 Viell' on kumma, neljäs kumma,
 Sat' on seivästä mäellä,
 265 Joka seiväs päättä täynnä,
 Yksi seiväs päättä jääny,
 Pään varalla Kauko-mielen".
 Sano kaunis Kauko-mieli:
 "Kyllä mä siihen mutkan muistan,
 270 Mutkan muistan. keinonkeksin;
 Otan kourat kuollehelta
 Pään mäkäsen määnneheltä.
 Senki seipähän varalle;
 Oi Emoni, vaimo vanha,
 275 Tuo minulle soti-sopani,
 Varsin vaino-vaatteheni!
 Lähen Päivilän pitohin
 Hyvän joukon juominkihin».
 Emo kierii, vaimp käski,
 280 Epäsi kavehta kaksi,
 Kielii kolme Luonnotarta:
 "Poikuoni nuorempani"
 Jos sä jouut juominkihin,
 Risti rahvaan remuhun,
 285 Juo puoli pikaria,
 Anna toisen toinen puoli,
 Pahemman parempi puoli,
 Niin sinusta mies tuloo,
 Miesten seuroin sekoon,
 290 Miehisehen joukkiohon,
 Urohoisehen väkehen".
 Niin he varsin varottelit
 Oven suussa, alla orren,
 Kintaan kirvottimilla,
 295 Hatun harvon heikkimillä;
 Toki läksi, ei totellu,
 Nousi maasta ratsahille,
 Meni Päivilän pitohin
 Hyvän joukon juominkihin.
 300 Sano siellä, saatuonsa:
 "Jok' on täällä syömät syöty"?
 "Syöty syömät, juotu juomat,
 Pikarit pinohin pantu,
 Tuopit roukkohon rovituu".
 305 "Mintäpä tämä minulle
 Omistani ohristani,
 Kylvämistäni jyvistä?
 Muut ne kanto kauhasilla
 Muut ne tiiskinä tiputti,
 310 Minä määrillä makasin,
 Minä kannon kaksin määrin
 Omiani ohriani
 Kylvämöitäni jyviä.
 Tuoppa tuopilla olutta
 315 Kanna kaksi-korvasella!"
 Siitä päälle Päivän poika
 Tuopi tuopilla olutta,
 Hiiva on alla, vaahti päällä,
 Keskellä olut punanen,
 320 MaoT reunalla mateloo,
 Käärmehet kähäjelöo.
 Siitä kaunis Kauko-mieli
 Otti ongen, huotrastansa
 Väkä-rauvan väskystänsä.
 325 Rikka maahan, ruoka suuhun»'
 Joi olosen onneksehen,
 Me-en mustan mieleksehen.
 Sano siitä juotuansa:
 "Tuopin tuoja Tuonelalle,
 330 Kannun kantaja Manailen!
 Katselkaamme kalpojamme,
 Mitelkäämme miekkojamme!
 Kumman kalpo kaunihimpi,
 Kumman miekka miehusampi,
 335 Sepä eellä iskemähän".
 Sano päältä Päivän poika:
 "Minun miekkani parempi,
 Minun kalpo kaunihimpi".
 Sano kaunis Kauko-mieli:
 340 "Läkkäämme ulos pihallen!
 Pessyt penkit hierellemme,
 Laattiat verin pesemme;
 Pihall' on veri parempi,
 Kakaroil' on kaunihimpi;
 345 Mitellähän miekkojamme,
 Katellahan kalpojamme,
 Kui' on suli' parempi miekka
 Sinä eellä iskemähän". :
 Iski päältä Päivän poika,
 350 Ei lipannut Uhoakaan,
 Ottanut orvas-kettäkään. [*=kesi tai iho*]
 Iski kaunis Kauko-mieli, *ottanut oravas kettuakaan*
 Vei kuin naatin naurihista,
 Evän kaikesta kalasta.
 355 — Nousi maasta ratsahalle,
 Kohta lähtöö kotihin
 Luokse entisen Emonsan.
 Sano sinne saatuonsa
 Emollensa ensimmäiksi:
 360 "Säästä säkkihin evästä,
 Pane jauhot palttinahan,
 Vuole voita vakkasehen,
 Lähen töitäni pakohon,
 Piilojani piilomahan;
 365 Tapon miehen kuin urohon,
 Omani setäni pojan
 Paremmaisen ihteäni».
 Emo neuvo poikuonsa.,
 Varsin lastansa varotti:
 370 "Mene tuonne piilomahan,
 Nouse koivusen orollen
 Petäjäksi kankahalle».
 "Tuho sielläkin tuloovi,
 Pappilan pahat kasakat
 375 Usein oronen koivu
 Pino-puiksi pilkutahan,
 Usein kataja-kangas
 Hakatahan halmehmaaksi.
 Tuho sielläin tuloovi".
 380 Emo neuvo poikuonsa,
 Varsin lastansa varotti:
 "Mene tuonne piilomahan
 Maksahan meri-matehen,
 Pyrstöhön lohi punasen".
 385 "Tuho sielläin tuloovi.
 Siell' on lieto Lemmingäinen
 Se on ongella olia,
 Käväksellä aina käviä,
 Nenässä utusen niemen,
 390 Päässä saaren terhellisen".
 "Mene tuonne piilomahan
 Kontion kivi-kololle,
 Metsän karhun kartanolle".
 "Tuho sielläin tuloovi,
 395 Mies nuori Noventolainen
 Kirvestänsä kitkuttaapi

Pään varalla Kauko-mielen".
 Siitä kaunis Kauko-mieli
 Läksi töitänsä pakohon,
 400 Pillojansa piilomahan;
 Vesti vuorella venettä,
 Kalliolla kalkutteli,
 Viien värkkinän muruista
 Kueen lainan taittumista.
 405 Sa-an makasi neitosia
 Yhtenä kesässä yönä,

Syky syyssä valkiana.
 Läksi töitänsä pakohon,
 Piilojansa piilomahan,
 410 Pani purjeen puun nenähän.
 Siinä itkit saaren netot
 Kuin ei purje-puut näkynyt,
 Ei he itkit purje-puuta,
 Itkit purje-puun alaista
 415 Rauta-hangon haltiata.

Väinämöisen kosoaminen

[Pohjanmaalta ehkä Kemin tienoilta 1803-04]

Tuulikki Tapion neiti,
 Hoikka Honkelan miniä,
 Sala-kaarron kaunis Vaimo
 Istu ilman vempelleellä
 5 Taivon kaarella kajotti.
 Sano vanha Väinämöinen:
 "Tuletkos minulle Neiti!"
 Neiti taiten vastajaapi:
 "Sitte sun mieheksi sanosin,
 10 Urohoksi arvelisin,
 Jossas jouhen halkaseisit,
 Veittellä kärettömällä,
 Ilman tutkamettomalla,
 Munan solmuhun vetäsit
 15 Solmun tuntumattomaksi».
 Vaka vanha Väinämöinen
 Halki jouhen halkaseepi
 Veittellä kärettömällä
 Ilman tutkamettomalla,
 20 Munan solmuhun vetää vi,
 Solmun tuntumattomaksi.
 Sano vanha Väinämöinen:
 "Tuletkos minullen Neiti!"
 Neiti taiten vastojaapi:
 25 "Emmon sulle ennen tullo,
 Ennen kuin venosen veistät
 Kehrä-varteni muruista,
 Kalpimeni kappaleista,
 Kirvon käymätä kivehen
 30 Kasan kalkahuttamata".
 Vaka vanha Väinämöinen
 Veisti vuorella venettä,
 Kalkutteli kalliolla:
 Ei kirves kivehen koske,
 35 Eikä kalka kalliohon.
 Viimen liuskahti lihaan,
 Varpahaseen Väinämöisen,

Polvehen pyhän Urohon.
 Veri tulvana tuleepi,
 40 Hurme juokseepi jokena.
 Ei ollu sitä mätästä,
 Eikä vuotta korkiata,
 Jok' ei tullu tulvillehen
 Varpahasta Väinämöisen,
 45 Polvesta pyhän Urohon.
 Vaka vanha Väinämöinen
 Rekehensä reutoaksen,
 Vierretäksen korjahansa,
 Ajo tuonne toitualle,
 50 Tuonne kylmähän kylähän,
 Ylt kynnyksen kysyyvi:
 "Lieneekö talossa taassa,
 Tämän tulvan tukkiata,
 Salpoa tämän satehen"?)
 55 Lausu lapsi laatialta,
 Paarna pieni pankon päästä:
 "Ei ole talossa taassa,
 Tämän tulvan tukkiata,
 Sortajata suoni-kosken;
 60 Mene toisehen talohon"!
 Vaka vanha Väinämöinen
 Ajo toisehen talohon,
 Yli kynnyksen kysyyvi:
 "Lieneekö talossa taassa,
 65 Tämän tulvan tukkiata,
 Salpoa tämän satehen"?)
 Lausu Äiä pöyän päästä
 Parta laulo, pää jätisi:
 "Sulettiin' on suuremmatkin,
 70 Jalommatkin jaksettuna,
 Joet suista, salmet päistä,
 Selät niemien nenistä
 Kannakset kapeimmista".

Väinämöinen ja Joukamoinen

[Timonen, Remsosen renki Akonlahdesta,
 laulanut Topeliukselle 10.6.1820 Kuddnäsissa
 lähellä Uuttakaarlepyytä]

Tuo oli vanha Väinämöinen,
 Tuo oli nuori Joukamoinen,
 Ajoit tiellä vastatuksen,
 Rahis rahkeeseen takeltu,
 5 Vemmel puuttu vempelleeseen;
 Vesi tippu vempelleestä,
 Rasva rahkehen nenästä.
 Tuo oli vanha Väinämöinen
 Hän tuon sanoiksi virtti:
 10 "Kump' olion tiiolta enämpi,
 Sepä tiellä seisuohon,
 Kump' olion tiiolta vähempi,
 Se tieltä pois poiketkohon".
 Tuo oli nuori Joukamoinen,
 15 Hän tuon sanoiksi virtti:
 "Tiiän minä'in vähäsen,
 Muistan muukaman ajankin,
 Puut pitkät Pisan mäellä,
 Hongat Hornan kalliolla".
 Väinämöinen:

20 "Ei ole siinä miehen muisto,
 Eikä partasuun urohon».
 Joukamoinen:
 "Muistan muukaman ajan,
 Kuin maita säettäihin,
 Muistan kolkot kuokittuna
 25 Kala hanat kaivettuna
 Ilman pielet pistettynä
 Taivoset tähytettynä".
 Väinämöinen:
 "Kumpanen tiiolta enämpi,
 Se tiellä seisuohon
 30 Kumpanen tiiolta vähempi,
 Sepä tieltä välttyöhön,
 Tiiän minäkin vähäsen,
 Omat on kolkot kuokkiman!,
 Kala-hauvat kaivamani,
 35 Ilman pielet pistämäni,
 raivoni tähyttämäni.
 Oi sie nuori Joukamoinen

Mitäs annat lunnahiksi"?

Joukamoinen:
"Annan ainoan orihin,
40 Juosten juomahan menöovi,
Juosten juomasta tuloovi,
Lampä sill' on lautasilla,
Vesi selvä selkä-luilla,
Vesi pilviä vetää,
45 Syö se heinät hetteistä».

Väinämöinen:
"Kusen koira! Oriiseesi,
Ompa kahta kaunihimpi,
Kolmea koreampikin.
Mitä annat lunnahiksi"?

Joukamoinen:
50 "Annan kultia kypärän
Hopeita huovan täyven».

Väinämöinen:
"Kusen koira! kultiasi.
Mitäs annat lunnahiksi?
Laulan suohon suoni-vöistä,
55 Niittyhyn nisän lihoista,
Kainalosta kankahaseen.
Jopa tuskiksi tuloovi,
lyäylemmäksi lankioovi".

Joukamoinen:
"Oi sinä vanha Väinämöinen

60 Pyörrätäs pyhät sanasi!
Annan ainoan sisaren,
Lainaan emosen lapsen,
Hiki puolen istujalle,
Suojaksi sopeen kululle».

65 Tuo oli vanha Väinämöinen
Pyörtipä pyhät sanansa.
Antopa ainoan sisaren,
Lainasi emosen lapsen,
Hiki puolen istujalla,
70 Suojaksi sopeen kululla.
Läksi itkein kotihin,
Emo pääty, on pihalla.
Hän tuon sanoiksi virtti:
"Mitä itket poikuoni"?

75 "Oi emoni kantajani
Ompa syitä itkiäkin:
Annon ainoan sisaren,
Lainasin emosen lapsen".
Emo kahta kämmentähän,
80 Hyrehti vi molempia,
"Tuota ootin tuon ikäni,
Puhki polveni halasi,
Vävykseni Väinämöistä,
Su-ukseni suurta miestä

85 Laulajata langokseni".

Maailman alku munasta

[Jyrki Kettunen Vuokkiniemen Tsenasta
laulanut Topeliukselle 23.1.1822 Kuddnäsissa
lähellä Uttakaarlepyytä]

Lappalainen kyyttö-silmä
Piti viikkosta vihoa
Päälle vanhan Väinämöisen,
Katso illan, katso aamun
5 Tulevaksi Väinämöistä,
Saahaksi Uvent olaista;
Otti nuolen oikeimman,
Valihti parahan varren,
Jännitti tulisen jousen
10 Hiuksilla Hiien immin,
Pääskyn pienillä sulilla,
Varvusten vivustimilla;
Ampu alta sinisen hirven,
Alta vanhan Väinämöisen.
15 Siitä vanha Väinämöinen
Käänti kämmenen merehen,
Sortu sormin laineeseen,
Siitä kulki kuusi vuotta,
Seiso seittämän keseä
20 Selvällä meren selällä,
Ullapalla aukiolla,
Kulki kuusissa hakona,
Petäjäissä pölkyn päänä;

Seisotti meren selällä.
25 Sotkenen ilman lintu
Etti pesänsä sioa,
Hiero heinästä peseä,
Kulon päästä kutkutteli,
Niin muni munia kolme,
30 Hierelöovi, hauteloovi;
Siitä vanha Väinämöinen
Luuli polvensa palavan,
Jäsenensä lämpiävän:
Liikautti polviansa,
35 Munat vierey vetehen,
Munat vierey muruksi,
Munan alanen puoli
Alaseksi maa-emäksi,
Munan ylinen puoli
40 Yliseksi taivoseksi,
Niin muita munan muruja
Tähiksi tai vahalle, ~
Mie on munassa valkiata,
Se päiväksi paistamahan,
45 Mie on munasen ruskiata,
Se kuuksi kuumottamaan.

Väinämöinen tekee venettä

[Jyrki Kettunen Vuokkiniemen Tsenasta
laulanut Topeliukselle 23.1.1822 Kuddnäsissa
lähellä Uttakaarlepyytä]

Se on vanha Väinämöinen
Teki tiolla venettä,
Laati purtta laulamalla.
Uupu kolmea sanoa
5 Päähän laian päästessänsä,
Peri-laian liitoksessa,
Kokkien kohentimilla,
Panemilla parras-puien.
Läksi saamaan sanoja
10 Otetuit on ongermoita.
"Tuoll' olis sata sanoa
Tuhat virren tutkelmusta
Kesä-petran kielen alla,
Suusta valkian oravan;
15 Tapan juonen jouhtenia,
Pellon peuroja levitän,

Oravia suuren orren".
Ei saanut sanokaan,
Eipä puoltakaan sanoa.
20 "Tuoll' olis sata sanoa,
Tuhat virren tutkelmusta,
Suusta Antero Vipuisen,
Jok' on viikon maassa maannut
Kauvon lehossa levännyt;
25 Paju-pehku parran päällä,
Haapa suuri hartioilla
Kulmilla oravi-kuusi;
Sinn' on paljo mentävätä,
Hempi heiluteltavata,
30 Neki on matkoja pahoja.
Yks on juoni juostakseni
Naisten neuojen neniä,

Toinen juoni juostakseni
 Miesten miekkojen teriä".
 35 Siitä vanha Väinämöinen
 Pani paitansa pajaksi,
 Pikku sormensa piheksi
 Vasaraksi kyynärpänsä,
 Tako miesten tarpehia
 40 Vyölis koukkuja kohenti
 Tako rautaset talukset,
 Laitto rautasen korennon,
 Pani päälle mellon rauan,
 Teki sämehen teräkset.
 45 Siitä vanha Väinämöinen
 Juoksi juonen ensimmäisen
 Naisten neulojen neniä,
 Juoksi toisenkin juonen
 Miesten miekkojen teriä.
 50 Torkahti toisen jalansa,
 Vaapahti vasemmoisensa,
 Suuhun Antero Vipuisen.
 Siitä vanha Väinämöinen
 Syöksi rautasen korennon
 55 Suuhun Antero Vipuisen.
 Siitä Antero Vipuisen
 Puri päältä mellon rauvan,
 Ei tiennyt terästä purra
 Eikä syyä rauan syäntä.
 60 Sano Antero Vipuisen:
 "Mitä lienet miehiänsä,
 Ja kuka urohiansa?
 Jo on syönyt sa'an miestä,
 Tuhonnut tuhan urosta,
 65 En ole syönyt taan näöstä,
 Syet suuhuni tuloovi,

Kanteleen synty

[Pohjanmaalta ehkä Kemin tienoilta]

Itki ennen puinen pursi
 Venet vaivanen valitti.
 Kysy vanha Väinämöinen:
 "Mitäs itket puinen pursi
 5 Venet vaivanen valitat?
 Itkekkös sä puisuuttasi
 Hankavuuttasi haluat"?
 "Sitä itken puinen pursi,
 Venet vaivanen valitan:
 10 Muut purret sotia käyväit
 Tappeluita tallustavat,
 Saavat täytensä rahoja
 Perä-puunsa penninkä;
 Minä lahon lastullani
 15 Venyn veistämäisilläni,
 Pahimmatkin maan matoset
 Alla kaarten! asuvat,
 Ilkeimmät ilman linnut
 Pesän pielessä pitävät,
 20 Parras puuhun paskantavat».
 Vaka vanha Väinämöinen
 Lykkäsi venon vesille,
 Satalaian lainehille,
 Lato toisen laita-puolen
 25 Suka-päitä sulhasia,
 Kannus- jalkoja jaloja,
 Lato toisen laita-puolen
 Vaski-vöitä neitosia.
 Itek' istuu vi perähän,
 30 Pani vanhat soutamahan,
 Vanhat sousit, päät. vapisit,
 Ei ilo ilolle tullu,
 Soutu sou-ullen tajunnu.
 Pani nuoret soutamahan,
 35 Nuoret sousit, sormet notkut,
 Airon pyyryt pyynnä vingut,
 Terät teirinä kukersit,
 Hangat hanhina pajahit,
 Nokka jouhtena joiusi,
 40 Perä kraakku kaarnehana.

Kekälehet kielelleni.
 Lähe konna koukuistani,
 Maan käviä maksastani"!
 70 Sano vanha Väinämöinen:
 "Hyvä tääll' on ollakseni,
 Maksat ruuaksi pätöo,
 Rasvat käypi särpimeksi,
 saan siitä sata sanao,
 75 Tuhat virren tutkelmusta,
 Suusta Antero Vipuisen".
 Laulo unervon vesille,
 Umpi-puyken lainehillen;
 Laulo toisen laita-puolen
 80 Suka-kättä sulhasia,
 Suka-kättä pii-pivoo;
 Laulo toisen laita-puolen
 Tina-päitä neitosia,
 Tina-päitä vaski-vöitä.
 85 Laski päivän suo-vesiä,
 Toisen päivän maa-vesiä,
 Kolmannen meri-vesiä,
 Puuttu pursi laulajalta
 Takahtu venet runolta.
 90 Sano vanha Väinämöinen:
 "Kivelläkö maan havolla,
 Vaiko hauin hartioilla,
 Veen koiran koukku-luilla"?
 Siitä vanha Väinämöinen
 95 Nosti miekkansa veneestä
 Pisti hauin hartiohon
 Veen koiran koukku-luihin,
 Vetipä venosensa,
 Tallu, tallu pohjaansa.

Nyt ilo ilolle kävi,
 Soutu sou-ullen tajusi.
 Laski päivän maa-vesiä,
 Toisen päivän suo-vesiä,
 45 Kolmannen koti-vesiä.
 Jo päivänä, kolmantena
 Laski hauin hartioille
 Veen koiran koukku-luille:
 Pursi puuttuvi lujahan.
 50 Vaka vanha Väinämöinen
 Arveleevi aivossahan:
 "Kivelläkö vain havolla,
 Vaiko hauin hartioilla,
 Veen koiran koukku-luilla?"
 55 Vetäävi venehesensä,
 Purston pohjahan puotti.
 Katseleevi, käänteleevi,
 Minkäs tuosta seppä saisi,
 Minkäs taitava takosi,
 60 Mies naatti naputteleisi?
 Teki harpun hauin luista,
 Kantelen kalan evästä,
 Veen koiran koukku-luista,
 Pani kielet kanteleeseen
 65 Hiuksista Hiien immin,
 Jouhista uvet orihin;
 Pani naulat kanteleeseen
 Orahasta Tuonen otran,
 Tuonen hauvin hampahista.
 70 Soitit nuoret, soitit vanhat,
 Soitit nainehet urohot,
 Soitit miehet naimattomat,
 Ei ilo ilolle tullu,
 Soitto soitolle tajunnu:
 75 Sano vanha Väinämöinen:
 "Ilo tänne tuotakohon,
 Kantele kannettakohon
 Miehen tehneen käsille,
 Sormille sovittelian".
 80 Ite istui soittamahan,

- Soitti ruotosta rojua,
Kalan luista kanteletta
Käsin pienin, hoikin sormin.
Peukalo ylös keveni.
- 85 Itkit nuoret, itkit vanhat,
Itkit nainehet urohot,
Itkit miehet naimattomat.
Itsenäki Väinämöisen
Veet vyöryit silmistähän
- 90 Reheillen rinnoillehen,
Rinnoiltahan pol viilenen,
Kaseammat karpaloita
Pyyliämmät pyyn munia,
Läpi viien villa-vaipan,
- 95 Sarka-kauhtanan kaheksan.
Ei ollut sitä metässä
Jalan neljän juoksevata,
Kahen siiven suihkavata,
Jok' ei tullut kuulemahan,
- 100 Väinämöisen soitellessa,
Tehessä Isän iloa;
Karhukin alalle kavahti,
Itekin Metsän Emäntä

Kärmehehen synty

[Pulkkilan kappalaisen J.Frosteruksen
v.1807 Topeliukselle antama käsikirjoitus]

- Maa isäsi, maa emosi
Maa on valta vanhemmasi,
Mutta sinä, mutta minä,
Maata yhteistä elämme.
- 5 Mato musta maan alainen,
Toukka Tuonen karvallinen!
Tiiämpä sinun sukusi,
Vaan en konna karvojasi;
Lehen on karva, lemmen karva,
- 10 Taivaan sinervä karva
Karva on kaikein kavetten.
Mato musta maan alainen,
Toukka Tuonen karvallinen,
Raippa raunion alainen,
- 15 Pinon pitkän vierehinen
Aarret aitain alainen!
Läpi olet mätästen meniä,
Puun juurten pujottelia,
Läpi lukkuin meniä,
- 20 Läpi loiran longattaja,
Laho kannon kavelia.
Kuka sun kulosta nosti,
Herätteli heinokosta?
Isäsi vai emäsi,

Jauho-runo

[Kopioitu Gananderin papereista]

- Jos olla joet olunna,
Joki-vieret vehnä-maina!
Saisit orhjatkin olutta,
Palkollisetkin panosta,
- 5 Vierettä kiven vetäjät.
Niin mä laulan liitettelen,
Kuin veitonen vierettelen,
Suusta kuin sulan kynästä,
Päästä päivän kakkarasta;
- 10 Laulan pielkset pihaille,
Tammot keski tantereille,

Kalevan poika

[Kristfrid Gananderin käsikirjoituksesta,
muistiinmerkitty Pohjanmaalta ehkä
Kemin tienoilta]

- Se kalkki Kalevan poika,
Kuin ensin emästä synty,
Viiellä vesi kivellä,
Heti kohta kolmi-öissä.
- 5 Katkasi kapalo-vyönsä.

- Rinnoin alalle ajaksin,
105 Veräjällen vieretäksen.
Ei sitä meressä ollut
Evän kuuen kulkevata,
Jok' ei tullut kuulemahan;
Itekin veen Emäntä
- 110 Rinnoin aallollen ajaksin,
Veäksen vesi-kivelle,
Vaivoaksen vahtallehen.

Toinen runo samasta asiasta alkaa tällä tavalla:

- Ite vanha Väinämöinen
Oli ettivä hevosta,
Päättä puitti katselova
Suvikunnan suittet vyöllä
- 5 Varsan valjahat olalla.
Laski maahan marhaminnan,
Hietahan helut hevoisen;
Löysi purren itkemästä
Venehen valittamasta
- 10 Mitäs itket puinen pursi,
Venet hankava halajat?
ja niin eespäin.

- 25 Vaiko Vanhin veikkojasi,
Vai nuorin sisariasi?
Kuin sä lienet purstoin purrut
Tahi hampain hakannut,
Sima suustasi suloa,
- 30 Mesi heitä kielestäsi,
Juo viinana vihasi,
Olunna omat pahansi,
Mennä mieli karvahaksi,
Turvu tuivu tuskihisi,
- 35 Paisu pakko päivihiisi,
Ennenkuin emollen sanon,
Virkon valta-vanhemmalle;
Enempi emolla työtä,
Vaiva suuri vanhemmalla,
- 40 Kuin poika pahon teköovi
Lapsi ankarin asuovi.
Mist' on pää pahalle pantu?
Pahan hengen paulan päästä.
Mist' silmät siunailtu?
- 45 Silmä on simpukan kivistä.
Mistä hampaat haettu?
Orahasta Tuonen otran,
Kieli Lemmon keihästä.

- Tammellen tasaset oksat,
Joka oksallen omenan
Omenalle kulta-pyörän,
- 15 Kulta pyörälle kähköisen,
Kuin käki kukahteloopi,
Kulta suusta kumpuaapi,
Vaski parralle valuupi,
Kultaisehen kuppisehen,
- 20 Vaskisehen vakkaisehen. ...
Kivi suuri, orja pieni,
Jauhaja vähä väkinen.

- Nähtiin hyvä tulevan,
Keksittiin kelpoavan,
Myytihipä vierahalle,
Karjalahan kaupittihin,
- 10 Sepolle Köyrötyiselle.

- Pantihin lasta katsomahan,
Katsoi lasta, kaivoi silmät,
Syötti lasta, söi itekki,
Lapsen tauilla tapatti,
15 Kätkyen tulella poltti.
Kysyi työtä iltaisella
Isännältä iltaiseksi,
Emännältä aamuiseksi.
Työn orjan nimittäköhön,
20 Nimi työlle pantakohon.
Pantiin aian panentohon.
Jopa aitoa paneepi,
Kehästähän kokka-hongat
Aiaksi asetteloovi,
25 Kokonansa korpi-kuuset
Seipähiksi pistelöövi.
Sitten vyötti maan maolla
Sikaliskoilla siteli.
Sitte seppo Köyrötyinen
30 Käypi itse katsomassa,
Aitoa Kalevan pojan,
Sollu-kullan sortamata;
Näkipä päitä liikkuvia,
Raivoja ratisevia,
35 Alassa Kalevan pojan,
Sollu-kullan sortamassa.
Työtä illalla kysyyvi,
Isännältä iltaiseksi,
Emänneltä aamuiseksi.
40 Pantiin karjan paimeneksi.
Seppo Köyrötyn emäntä
Kiven leipoi leipähäänsä,
Paaen painoi kakkuhunsa,
Alle kaurasen asetti,
45 Päälle vehnäisen venytti;
Pani paimenen povehen;
"Ällös tätä ennen syökö,
Karjan tullessa kotihin".
Veti veitensä kivehen,
- 50 Karahutti kalliohon.
"Millä maksan piian pilkan,
Piian pilkan, naisen naurun,
Pahan vaimon palkan maksan?
Kule päivä kuusikolle,
55 Viere vehna-viivikölle
Katkia kataikolle".
Syötti karjan kontioille,
Ajoin kontiot kotia,
Karjan kirjoi kartanolle,
60 Teki luikun lehmän luista,
Härän sarvista helinän;
Tuolla soittain tuleevi
Kulleroiten kankahilla.
Sano Köyrötyn emäntä:
65 "Ole kiitetty Jumala!
Torvi soiپی, karja saapi;
Mistä orja torven saanut.
Rautio tasaisen pillin?
Puhki korvani puhuuvi,
70 Läpi pääni läylentäävi".
Ajoin kontiot kotihin,
Karhut kirjoi kartanolle,
Käski muorin kytkemähän:
"Mene lehmät kytkemähän,
75 Raavahat rakentamahan".
"Paimen ennen lehmät kytki,
Paimen raavahat rakensi".
Pani karhut kahlehisin,
Suet rautoihin rakensi;
80 Neuvoleevi karhujahan,
Susillehen suin puheli;
"Repäse emännän reisi".
Tarttui karhu kantapäähän,
Repäisi emännän reien.
85 Sillä kosti piian pilkan,
Naisen naurun paransi,
Pahan vaimon palkan makso.